

11 Ιουλίου, 1995

[ΠΙΚΗΣ, Π., ΚΟΥΡΡΗΣ, ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ, ΧΑΤΖΗΤΣΑΓΓΑΡΗΣ, ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΗΣ, ΝΙΚΗΤΑΣ, ΑΡΤΕΜΙΔΗΣ, ΑΡΤΕΜΗΣ, ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΗΣ, ΝΙΚΟΛΑΙΔΗΣ, Δ/στές]

ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ,

Κατηγορούσα Αρχή,

v.

ALAN CARL FORD ΚΑΙ ΑΛΛΩΝ, (Αφ. 2)

Κατηγορουμένων.

(Νομικά Ερωτήματα Αφ. 305 και 306).

Ανθρώπινα Δικαιώματα — Δικαίωμα κατηγορουμένου να έχει συνήγορο της εκλογής του — Σύνταγμα Άρθρο 30.3(δ) — Παραβίαση του δικαιώματος για δίκαιη δίκη — Ποιές οι επιπτώσεις — Σε ποιά στάδιο της δίκης εξετάζεται ισχυρισμός κατηγορουμένου για παραβίαση του δικαιώματός του για δίκαιη δίκη — Ισχυρισμοί των κατηγορουμένων ότι παραβιάστηκε το απόρρητο της επικοινωνίας με τους δικηγόρους τους λόγω της κατάσχεσης από τους δεσμοφύλακες των σημειώσεων που ετοίμασαν για καθοδήγησή τους — Κατά πόσο συνιστούν αφ' εαυτών παραβίαση του δικαιώματος που κατοχυρώνεται από το Άρθρο 30.3(δ) του Συντάγματος — Ανάλυση του θέματος από την Κυπριακή και ξένη νομολογία. 5 10

Ποινική Δικονομία — Παραπομπή νομικών ερωτημάτων στο Ανώτατο Δικαστήριο — Ο περί Ποινικής Δικονομίας Νόμος Κεφ. 155, Άρθρο 148.1.

Οι κατηγορούμενοι 1 και 3, πριν απαντήσουν στις κατηγορίες που τους είχαν προσαφθεί για ανθρωποκτονία, απαγωγή και συνωμοσία για διάπραξη αδικήματος, ισχυρίστηκαν ότι παραβιάστηκε η εμπιστευτικότητα της επικοινωνίας με τους δικηγόρους τους, όταν κατά τη διάρκεια της κράτησής τους, οι σημειώσεις που ετοίμασαν για καθοδήγηση των δικηγόρων τους κατασχέθηκαν από τους δεσμοφύλακες των κεντρικών φυλακών. Δεν προβλήθηκε οποιοσδήποτε ισχυρισμός ότι η ενέργεια των δεσμοφυλάκων, δημιούργησε οποιοδήποτε εμπόδιο στην εκπροσώπηση των κατηγορουμένων ή στην ετοιμασία της υπεράσπισής τους. 15 20

5 Υποστηρίχθηκε εκ μέρους των κατηγορουμένων ότι, αν η παραβίαση του δικαιώματος του κατηγορουμένου που κατοχυρώνεται από το Άρθρο 30.3(δ) του Συντάγματος καταδειχθεί, τότε η δίκη πρέπει να τερματιστεί και οι κατηγορούμενοι να απαλλαγούν, άσχετα και ανεξάρτητα από τις επιπτώσεις της παραβίασης στην άσκηση του δικαιώματος και τα μέσα που παρέχονται κατά τη δίκη για την παροχή θεραπείας προς διαφύλαξη της αποτελεσματικής άσκησης του δικαιώματος.

10 Το θέμα που εγέρθηκε εξετάστηκε από το Κακουργιοδικείο σ' εκείνο το στάδιο της δίκης. Από την ενδιάμεση απόφαση του Κακουργιοδικείου εξυπακούεται ότι αν η Κατηγορούσα Αρχή δεν καταρρίψει τους προβληθέντες ισχυρισμούς, αποκλείεται η διεξαγωγή δίκης για τη διαπίστωση της ποινικής ευθύνης των κατηγορουμένων.

15 Ο Γενικός Εισαγγελέας υπέβαλε αίτημα με το οποίο επιφυλάχθηκαν, βάσει του Άρθρου 148.1 του περί Ποινικής Δικονομίας Νόμου, Κεφ. 155 για γνωμάτευση από το Ανώτατο Δικαστήριο τα επτά ακόλουθα ερωτήματα:

1. Ποιά η ακολουθητέα διαδικασία κατά την εξέταση του θέματος που εγέρθηκε.
- 20 2. Κατά πόσο τα πραγματικά γεγονότα της υπόθεσης θεμελιώνουν την ισχυριζόμενη παραβίαση του συνταγματικού δικαιώματος των κατηγορουμένων για δίκαιη ή ανεπηρέαστη δίκη.
3. Ποιά η νομική συνέπεια επί της δυνατότητας διεξαγωγής της δίκης, σε περίπτωση που αποδειχθεί η παραβίαση.
- 25 4. Κατά πόσο το Δικαστήριο έχει εξουσία να ανακόψει την ποινική διαδικασία και να απαλλάξει τον κατηγορούμενο σε περίπτωση που αποδειχθεί η παραβίαση.
5. Ποιός από τους διαδίκους έχει το βάρος της αποδείξεως (burden of proof) των πραγματικών γεγονότων.
- 30 6. Ποιό το μέτρο βάρους της απόδειξης (standard of proof).
7. Ποιός από τους διαδίκους φέρει το βάρος αποδείξεως σχετικά με τον ισχυρισμό του Ιου κατηγορουμένου ότι υπήρξε παραβίαση του συνταγματικού του δικαιώματος για δίκαιη ή ανεπηρέαστη δίκη.

Η υπεράσπιση υπέβαλε ότι τα ερωτήματα 2, 3 και 4 δεν ηγέρθη-
καν κατά τη δίκη και συνεπώς δεν μπορούσαν να επιφυλαχθούν για
τη γνώμη του Ανωτάτου Δικαστηρίου. Το Ανώτατο Δικαστήριο
απέρριψε την εισήγηση της υπεράσπισης και αποφάνθηκε ότι τα θέ-
ματα που τέθηκαν εγείρονται εξ αντικειμένου, λόγω του ότι η λύση
τους είναι καθοριστική για την πορεία και εξέλιξη της δίκης. 5

Αναφορικά με τα ερωτήματα που παρατέμφθηκαν, η γνωμοδό-
τηση του Ανωτάτου Δικαστηρίου ήταν ομόφωνη. Ο Δικαστής Αρ-
τεμίδης εξέδωσε και δική του απόφαση, εκφράζοντας την ανησυχία
του για την αβασάνιστη επίκληση παραβίασης των δικαιωμάτων
του διαδίκου που διασφαλίζονται από το Άρθρο 30.2, με τελική ει-
σήγηση την κατάργηση της δίκης. 10

A. Υπό Πική, Π., συμφωνούντων και των Δικαστών Κούρρη, Πα-
παδόπουλου, Χ'' Τσαγγάρη, Χρυσοστομή, Νικήτα, Αρτεμίδα,
Αρτέμη, Κωνσταντινίδη και Νικολαΐδη: 15

1. Η προάσπιση των δικαιωμάτων του κατηγορουμένου βάσει του
Άρθρου 30.3(δ) συναρτάται με τη διεξαγωγή δίκαιης δίκης και
όχι με τον αποκλεισμό της δίκης ως του μέσου για τη διαπίστω-
ση της ποινικής ευθύνης του κατηγορουμένου για το έγκλημα
για το οποίο κατηγορείται. 20

2. Το αντικείμενο του Άρθρου 30.2 δεν είναι η παραγραφή των
αστικών δικαιωμάτων των διαδίκων στην πολιτική δίκη ή της
ποινικής ευθύνης του κατηγορουμένου, αλλά ο καθορισμός του
πλαίσιου για την έγκυρη διαπίστωσή τους.

3. Σύμφωνα με τη νομολογία των Οργάνων της Ευρωπαϊκής Σύμ-
βασης Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, οι εξασφαλίσεις που παρέ-
χονται από το Άρθρο 6.3 της Σύμβασης, που αντιστοιχεί προς
το Άρθρο 30.3 του Συντάγματος, δεν αποτελούν αυτοσκοπό, αλ-
λά εχέγγυο για τη διεξαγωγή δίκαιης δίκης. 25

4. Η προσέγγιση των Αμερικανικών και Καναδικών Δικαστηρίων
στον προσδιορισμό του σκοπού ο οποίος προάγεται με την κα-
τοχύρωση των δικαιωμάτων του διαδίκου για τη διεξαγωγή δί-
καιης δίκης, δεν διαφέρει από την Ευρωπαϊκή και την Κυπρια-
κή προσέγγιση πάνω στο θέμα. 30

5. Όπως έχει νομολογιακά καθιερωθεί, επέμβαση στην εμπιστευτι-
κότητα επικοινωνίας πελάτη - δικηγόρου, εφόσο διαπιστώνεται
ότι παραβιάζει το δικαίωμα του διαδίκου για εκπροσώπηση από 35

δικηγόρο της εκλογής του, επιβάλλει τον αποκλεισμό, κατά τη δίκη, κάθε στοιχείου που προκύπτει από την παραβίαση και την απομάκρυνση κάθε εμποδίου που παρεμβάλλεται στην αποτελεσματική άσκηση του δικαιώματος.

- 5 6. Ενστάσεις στην προσαγωγή μαρτυρίας που προκύπτει από την παραβίαση του απόρρητου, μπορούν να εγερθούν σ' οποιοδήποτε στάδιο της δίκης επιχειρηθεί να προσαχθεί η μαρτυρία αυτή ως αποδεικτικό στοιχείο.
- 10 7. Οι επιπτώσεις παρέκκλισης από τα θέσμιμα της δίκαιης δίκης τόσο στην Κύπρο όσο και στις Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής και τον Καναδά, είναι ο παραμερισμός, αφενός, της ετυμηγορίας του δικαστηρίου και η έκδοση αφετέρου, διαταγής για επανεπίκαση της υπόθεσης.
- 15 8. Για τη θεμελίωση της παραβίασης του απόρρητου της επικοινωνίας διαδίκου με το δικηγόρο του, πρέπει να καταδειχθεί δυσμενής επηρεασμός του δικαιώματος για την ελεύθερη εκπροσώπηση του διαδίκου από το δικηγόρο του. Στην παρούσα περίπτωση οι ισχυρισμοί που προβλήθηκαν δεν αποκάλυπταν, αφ' εαυτών, δυσμενή επηρεασμό ή παραβίαση του δικαιώματος το οποίο κατοχυρώνεται από το Άρθρο 30.3(δ) του Συντάγματος.
- 20

B. Υπό Αρτεμίδα, Δ.:

- 25 1. Τα εχέγγυα της δίκαιης δίκης σύμφωνα με το Σύνταγμα, είναι στην μεν πολιτική δίκη, η διάγνωση των δικαιωμάτων των διαδίκων βάσει του δικαίου, στην δε ποινική, ή απόδειξη ενοχής του κατηγορουμένου πέραν πάσης λογικής αμφιβολίας.
- 30 2. Η παραβίαση οποιουδήποτε κανόνα που εγγύεται δίκαιη δίκη, δεν καταργεί τη δίκη, αλλά προκαλεί την επέμβαση του Δικαστηρίου για επάνοδο στα πλαίσια της νομιμότητας.
- 35 3. Επιβάλλεται η παροχή δικαιώματος έφεσης στο Γενικό Εισαγγελέα από αθωωτική απόφαση Κακούργιοδικείου, ούτως ώστε η εξέταση των νομικών θεμάτων που εγείρονται στη δίκη να γίνεται στην έφεση. Με αυτό τον τρόπο θα αποφεύγεται ο κατακερματισμός της δίκης με την παραπομπή νομικών ερωτημάτων στο Ανώτατο Δικαστήριο, που έχει σαν αποτέλεσμα την πρόκληση πόνου και ταλαιπωρίας στους διαδίκους και μείωση της σοβαρότητας του αντικειμένου της.

Αναφερόμενες αποφάσεις:

- Αστυνομία v. Φάντη & Άλλων* (1994) 2 Α.Α.Δ. 160,
- Δημοκρατία v. Ηρακλέους* (1994) 2 Α.Α.Δ. 225,
- Papiris v. National Bank* (1986) 1 C.L.R. 578,
- Fouiri & Others v. The Republic* (1980) 2 C.L.R. 152, 5
- In re Efthymiou* (1987) 1 C.L.R. 329,
- Μαγκάκης*, (1990) 1 Α.Α.Δ. 1068,
- Βιομηχανία Χαράλαος Αλωνεύτης Λτδ v. Nyk Line Nippon Yusen
Kaisha & Άλλων* (1991) 1 Α.Α.Δ. 470,
- Αεροπόρος* (1992) 1 Α.Α.Δ. 861, 10
- Can Case, Series A, Vol. 96,*
- Case of Barbera, Series A, Vol.146,*
- Police v. Georghiades* (1983) 2 C.L.R.33,
- Merthodja v. Police* (1987) 2 C.L.R. 227,
- Αστυνομία v. Γιάλλουρου* (1992) 2 Α.Α.Δ. 147, 15
- United States v. Zarzour*, 432 F.R. 2nd Series 1,
- Coplon v. United States*, 191, F.R. 2nd Series, 749,
- Black v. United States* 385 U.S. 26,
- Solosky v. The Queen*, 105 D.L.R. (3d) 745,
- Descoteaux et al v. Mierzwinski & Att. General of Quebec et al.* 70 20
D.L.R. (2d) 385,
- Γρηγορίου v. Τραπεζής Κύπρου Λτδ* (1992) 1 Α.Α.Δ. 1222,
- Ευσταθίου v. Αστυνομίας* (1990) 2 Α.Α.Δ. 294,

Βίκτωρος v. Χριστοδούλου (1992) 1 Α.Α.Δ. 512,

Μακρή v. Χ" Ευαγγέλου Π.Ε. 8334 & 8336, Απόφαση ημερ. 14.4.1993,

United States of America v. Manuel Antonio Noriega. 764 F. Supp. 1480 (S.D.Fla 1991), ημερ. 3.5.91.

5 Νομικά Ερωτήματα.

- Νομικά ερωτήματα που παραπέμφθηκαν την 22 Μαΐου, 1995, από το Κακουργιοδικείο Αμμοχώστου που συνεδριάζει στη Λάσνακα (Ηλιάδης, Π.Ε.Δ., Ερωτοκρίτου, Α.Ε.Δ., Μ. Γεωργίου, Ε.Δ.) σχετικά με την ποινική υπόθεση 5861/94 και καλούσαν το Ανώτατο Δικαστήριο να αποφασίσει, κατά πόσο τα πραγματικά γεγονότα όπως προβάλλονται από την υπεράσπιση του 1ου κατηγορουμένου αποτελούν παραβίαση του συνταγματικού δικαιώματός του για δίκαιη και ανεπιβίαστη δίκη και ποιά η νομική συνέπεια στη διεξαγωγή της δίκης αν η απάντηση στο πιο πάνω ερώτημα είναι θετική.
- 10
- 15 *Α. Μαρκίδης*, Γενικός Εισαγγελέας της Δημοκρατίας, *Α. Λουκαΐδης*, Βοηθός Γενικός Εισαγγελέας, *Π. Κληρίδης*, Ανώτερος Δικηγόρος της Δημοκρατίας, και *Ρ. Παπαέτη (κα)*, Δικηγόρος της Δημοκρατίας, για τη Δημοκρατία.
- Τ. Κατσικίδης*, για τον κατηγορούμενο 1.
- 20 *Χρ. Πουργουρίδης*, για τον κατηγορούμενο 2.
- Α. Ανδρέου*, για τον κατηγορούμενο 3.

Cur. adv. vult.

ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ: Η απόφαση του Δικαστηρίου θα δοθεί από τον Πική, Π.

- 25 ΠΙΚΗΣ, Π.: Πριν απαντήσουν στις κατηγορίες που τους έχουν προσαφθεί (ανθρωποκτονία, απαγωγή και συνωμοσία για διάπραξη αδικήματος) οι κατηγορούμενοι 1 και 3 ισχυρίστηκαν ότι παραβιάστηκε η εμπιστευτικότητα της επικοινωνίας με τους δικηγόρους τους και, επομένως, η δίκη έπρεπε να καταργηθεί και
- 30 οι ίδιοι να απαλλαγούν.

Η εμπιστευτικότητα της επικοινωνίας μεταξύ διαδίκου και του δικηγόρου του αποτελεί πτυχή του δικαιώματος του διαδί-

κου για εκπροσώπηση από δικηγόρο της εκλογής του, το οποίο κατοχυρώνεται από το Άρθρο 30.3(δ) του Συντάγματος. Οι κατηγορούμενοι ισχυρίστηκαν ότι σημειώσεις που ετοίμασαν για κοινοδότηση των δικηγόρων τους στην ετοιμασία της υπεράσπισης τους κατασχέθηκαν, σε δύο ξεχωριστά επεισόδια, από δεσμοφύλακες, στις κεντρικές φυλακές όπου εκρατούντο, και παρέμειναν στην κατοχή τους για σύντομο χρόνο, προτού τούς επιστραφούν. Προφανώς οι σημειώσεις κατασχέθηκαν και κρατήθηκαν για έλεγχο της αλληλογραφίας των κρατουμένων, βάσει των Κανονισμών των Φυλακών. Δεν προβλήθηκε οποιοσδήποτε ισχυρισμός ότι, ως αποτέλεσμα της ενέργειας των δεσμοφυλάκων, παρενεβλήθη οποιοδήποτε εμπόδιο στην εκπροσώπηση των κατηγορουμένων ή στην ετοιμασία της υπεράσπισής τους.

Οι δικηγόροι των κατηγορουμένων υποστήριξαν ότι, εφόσον καταδειχθεί παραβίαση του δικαιώματος του κατηγορουμένου που κατοχυρώνεται από το Άρθρο 30.3(δ), επιβάλλεται ο τεματισμός της δίκης και η απαλλαγή των κατηγορουμένων, άσχετα και ανεξάρτητα από τις επιπτώσεις της παραβίασης στην άσκηση του δικαιώματος και τα μέσα που παρέχονται κατά τη δίκη για την παροχή θεραπείας προς διαφύλαξη της αποτελεσματικής άσκησης του δικαιώματος. Η θέση των κατηγορουμένων θεμελιώνεται στις επιπτώσεις, που είναι ενδεχόμενο να έχει η παραβίαση του δικαιώματος στην υπεράσπιση του κατηγορουμένου, ανεξάρτητα από την παρεμβολή οποιοδήποτε συγκεκριμένου εμποδίου ή κωλύματος στην άσκηση του δικαιώματος το οποίο κατοχυρώνεται από το Άρθρο 30.3(δ) του Συντάγματος.

Προκύπτει από τα πρακτικά της υπόθεσης ότι η Κατηγορούσα Αρχή συγκατένευσε στην εξέταση του θέματος και τη διερεύνηση των ισχυρισμών που προβλήθηκαν προτού οι κατηγορούμενοι απαντήσουν στην κατηγορία. Το Κακουργιοδικείο πραγματεύεται στην απόφασή του τη δυνατότητα εξέτασης του τεθέντος θέματος στο προκαταρκτικό στάδιο της δίκης, πριν δοθεί απάντηση στην κατηγορία. Κρίθηκε, υπό το φως των αποφάσεων στην *Αστυνομία v. Φάντη και Άλλων* (1994) 2 Α.Α.Δ. 160 και *Δημοκρατία v. Ηρακλέους* (1994) 2 Α.Α.Δ. 225, ότι είναι δικονομικά εφικτή και ουσιαστικά παραδεκτή η εξέταση ισχυρισμών για παραβίαση του δικαιώματος που κατοχυρώνει το Άρθρο 30.3(δ) πριν την απάντηση των κατηγορουμένων στην κατηγορία. Ακολούθως, εξετάστηκε η διαδικασία η οποία έπρεπε να ακολουθηθεί για τη διακρίβωση της ορθότητας των ισχυρισμών των κατηγορουμένων. Στην απουσία δικονομικής ρύθμισης, η διεξαγωγή δίκης κατά το πρότυπο της δίκης που διεξάγεται για να αποφασιστεί το παραδεκτό

της ομολογίας κατηγορουμένου κρίθηκε (κατά πλειοψηφία) η πλέον πρόσφορος διαδικασία για να διαπιστωθεί το βάσιμο των ισχυρισμών για την παραβίαση του δικαιώματος που κατοχυρώνει το Άρθρο 30.3(δ). Το βάρος για τον αποκλεισμό των ισχυρισμών για παραβίαση του δικαιώματος φέρει, σύμφωνα με την απόφαση του Κακουργιοδικείου, η Κατηγορούσα Αρχή. Πρέπει να αποδειχθεί πέραν πάσης λογικής αμφιβολίας ότι οι ισχυρισμοί για παραβίαση του δικαιώματος του κατηγορουμένου δεν ευσταθούν.

10 Πρόκειται για κάπως παράδοξη κατάληξη, δεδομένου ότι εξομοιώνεται η δικανική αντιμετώπιση ισχυρισμών για παραβιάσεις δικαιώματος με τους κανόνες αποκλεισμού υπαρκτής μαρτυρίας.

15 Εξυπακούεται από την ενδιάμεση απόφαση του Κακουργιοδικείου ότι, εάν δεν καταρριφθούν από την Κατηγορούσα Αρχή οι προβληθέντες ισχυρισμοί, αποκλείεται η διεξαγωγή δίκης για τη διαπίστωση της ποινικής ευθύνης των κατηγορουμένων στην κατηγορία. Προέκτασή αυτού του αποτελέσματος είναι ότι, οποτεδήποτε εγείρονται ισχυρισμοί για την παραβίαση των δικαιωμάτων του κατηγορουμένου, τα οποία κατοχυρώνονται από τα Άρθρα 30.3 και 12.5 του Συντάγματος, καθίσταται αδύνατη η διεξαγωγή δίκης, εκτός αν οι ισχυρισμοί αυτοί αποκλειστούν ως ανεδαφικοί και, 20 μάλιστα, ανεξάρτητα από τις επιπτώσεις της παραβίασης στην αποτελεσματική προβολή της υπεράσπισης του κατηγορουμένου.

25 Μετά από αίτημα του Γενικού Εισαγγελέα, επιφυλάχθηκαν, βάσει του Άρθρου 148.1 του περί Ποινικής Δικονομίας Νόμου, Κεφ. 155, για γνωμάτευση από το Ανώτατο Δικαστήριο, τα ακόλουθα επτά ερωτήματα.

30 “1. Κατά πόσο κατά την εξέταση του παραπόνου του 1ου κατηγορουμένου ότι υπήρξε παραβίαση του συνταγματικού δικαιώματος του για δίκαιη ή ανεπηρέαστη δίκη το οποίο κατοχυρώνεται από το Άρθρο 30.2 του Συντάγματος, επειδή κατά τους ισχυρισμούς του παρεβιάσθη η αρχή της εμπιστευτικότητας της επικοινωνίας μεταξύ του και του δικηγόρου του από πρόσωπα στην υπηρεσία των φυλακών, η ορθή διαδικασία είναι η ακολουθούμενη στη δίκη εντός δίκης ως η ενδιά- 35 μεση απόφαση του Δικαστηρίου ημερ. 18.5.95 ή η διαδικασία όπως την εισηγήθηκε η Κατηγορούσα Αρχή, δηλαδή η ακρόαση πρώτα από το Δικαστήριο μαρτυρίας και ενδιάμεση απόφαση με τα ευρήματα του Δικαστηρίου αναφορικά με τα 40 πραγματικά γεγονότα, με πρακτικό αποτέλεσμα να ακολουθήσουν αγορεύσεις των διαδίκων επί της νομικής πτυχής και

- των συνεπειών που συνεπάγονται τα οποιαδήποτε εν λόγω ευρήματα του Δικαστηρίου ή να επιφυλαχθεί νομικό ερώτημα για γνωμάτευση από το Ανώτατο Δικαστήριο ως προς τις νομικές συνέπειες των εν λόγω ευρημάτων.
2. Κατά πόσο τα πραγματικά γεγονότα όπως αυτά προβάλλονται από την υπεράσπιση του 1ου κατηγορουμένου αποτελούν παραβίαση του συνταγματικού δικαιώματός του για δίκαιη ή ανεπιχρέαστη δίκη. 5
 3. Αν η απάντηση στο ερώτημα (2) είναι καταφατική, ποία η νομική συνέπεια ή ο αντίκτυπος επί της δυνατότητας διεξαγωγής της δίκης του κατηγορουμένου για τα αδικήματα που αντιμετωπίζει. 10
 4. Αν η απάντηση στο ερώτημα (2) είναι καταφατική κατά πόσο το Δικαστήριο έχει εξουσία ή δικαιοδοσία ή μπορεί νομικά να αποφασίσει ότι η Κατηγορούσα Αρχή δεν δύναται να προχωρήσει στην υπόθεσή της και ως εκ τούτου να ανασύψει την πορεία της ποινικής διαδικασίας και να απαλλάξει τον κατηγορούμενο. 15
 5. Ποιός από τους διαδίκους έχει το βάρος αποδείξεως (burden of proof) των πραγματικών γεγονότων που αποτελούν το πραγματικό υπόβαθρο των νομικών ισχυρισμών ότι υπήρξε παραβίαση του συνταγματικού δικαιώματος του 1ου κατηγορουμένου για δίκαιη ή ανεπιχρέαστη δίκη. 20
 6. Ποίο το μέτρο βάρους της απόδειξης (standard of proof):
 - (α) Αν η απάντηση στο ερώτημα (5) είναι ότι το βάρος αποδείξεως το φέρει η Κατηγορούσα Αρχή, 25
 - (β) Αν η απάντηση στο ερώτημα (5) είναι ότι το βάρος αποδείξεως το φέρει ο κατηγορούμενος.
 7. Ποιός από τους διαδίκους φέρει το βάρος αποδείξεως και/ή ικανοποίησεως του Δικαστηρίου σχετικά με τον ισχυρισμό του 1ου κατηγορουμένου ότι υπήρξε παραβίαση του συνταγματικού του δικαιώματος για δίκαιη ή ανεπιχρέαστη δίκη." 30
- Τα ερωτήματα 1, 5, 6 και 7 άπτονται της διαδικασίας που ακολουθείται και του βάρους που πρέπει να αποσεισθεί από την Κατηγορούσα Αρχή για την κατάρριψη ισχυρισμών για παραβίαση του δικαιώματος που κατοχυρώνεται από το Άρθρο 35

30.3(δ). Τα ερωτήματα αυτά υποθεμελιώνονται στην απόφαση του Κακουργιοδικείου, ότι είναι δυνατή η διερεύνηση ισχυρισμών για παραβίαση των συνταγματικών δικαιωμάτων του κατηγορουμένου πριν δοθεί απάντηση στην κατηγορία και έξω από
5 το πλαίσιο της δίκης για τη διακρίβωση της ποινικής ευθύνης του κατηγορουμένου για το έγκλημα για το οποίο κατηγορείται.

Τα θέματα τα οποία τίθενται με τα ερωτήματα 2, 3 και 4 προσδιορίζονται και ιεραρχούνται με τη σειρά που παρατίθεται πιο κάτω:-

- 10 (α) Σε ποιά στάδιο της δίκης εξετάζονται ή μπορεί να εξεταστούν ισχυρισμοί για την παραβίαση των δικαιωμάτων του κατηγορουμένου βάσει του Άρθρου 30.3 του Συντάγματος;
- 15 (β) Ποιές οι συνέπειες και τα επακόλουθα παραβίασης των δικαιωμάτων που εξασφαλίζονται στον κατηγορούμενο κάτω από το Άρθρο 30.3 του Συντάγματος;
- 20 (γ) Κατά πόσον οι ισχυρισμοί του κατηγορουμένου, ανεξάρτητα και άσχετα από τις συνέπειες στην εκπροσώπηση του κατηγορουμένου και την ετοιμασία και προβολή της υπεράσπισης του, στοιχειοθετούν παραβίαση του δικαιώματος που κατοχυρώνει το Άρθρο 30.3(δ);

Ο κ. Κατσικίδης υπέβαλε ότι τα ερωτήματα 2, 3 και 4 δεν ηγέρθησαν κατά τη δίκη και, συνεπώς, δεν μπορούσαν να επιφυλαχθούν για τη γνώμη του Ανωτάτου Δικαστηρίου. Η απάντηση είναι ότι τα θέματα τα οποία τέθηκαν εγείρονται εξ αντικειμένου, γιατί η λύση τους είναι καθοριστική για την πορεία και εξέλιξη της δίκης. Εάν δεν είναι παραδεκτή η εξέτασή τους στο προκαταρκτικό στάδιο της δίκης, οι κατηγορούμενοι πρέπει να απαντήσουν στην κατηγορία χωρίς άλλη καθυστέρηση και η δίκη να προχωρήσει, για να διαπιστωθεί κατά πόσον υπέχουν ποινική ευθύνη στην κατηγορία που τους προσάπτεται.
25
30

Αφού ακούσαμε το Γενικό Εισαγγελέα, το Βοηθό Γενικό Εισαγγελέα και τους δικηγόρους των κατηγορουμένων 1 και 3 και εξετάσαμε τα εγείρομενα θέματα, όπως διαφωτίζονται και από τη νομολογία στην οποία έγινε αναφορά, καταλήγουμε, για τους λόγους που επεξηγούνται, στα ακόλουθα συμπεράσματα:-
35

1. Οι αποφάσεις στη **Φάντη** και **Ηρακλέους** δεν υποστηρίζουν την αρχή, όπως εσφαλμένα διαπιστώθηκε στην ενδιάμεση

απόφαση του Κακουργιοδικείου, ότι ισχυρισμοί για την παραβίαση των συνταγματικών δικαιωμάτων του κατηγορουμένου εξετάζονται, ανεξάρτητα από τη φύση και την εμπέλειά τους, σε οποιοδήποτε στάδιο της δίκης ήθελε κρίνει πρόσφορο το εκδικάζον την ποινική υπόθεση δικαστήριο.

5

Ο λόγος της **Φάντη** (απόφαση πλειοψηφίας) είναι ότι τα δικαιώματα που κατοχυρώνονται από το Άρθρο 30.3 του Συντάγματος είναι συνυφασμένα με τη διεξαγωγή της δίκης και όχι με την κατάργησή της. Η παρατήρηση του Δικαστηρίου "ότι μπορεί να εγερθεί ζήτημα ενώπιον οποιουδήποτε Δικαστηρίου που να αφορά τη δίκαιη δίκη, και διάφορα άλλα, όπως επιτρέπει ο Νόμος και το Σύνταγμα", αναφέρεται στη σύμφυτη εξουσία του δικαστηρίου να εξετάσει θέματα που αναφέρονται στη διεξαγωγή της δίκης σε οποιοδήποτε στάδιο της διαδικασίας κρίνεται αναγκαίο, ανάλογα με τις συνέπειες που ενέχει το θέμα στη διεξαγωγή και την πορεία της δίκης. Η προάσπιση των δικαιωμάτων του κατηγορουμένου, βάσει του Άρθρου 30.3, συναρτάται, όπως προκύπτει από τη **Φάντη**, με τη διασφάλιση των εγγύων που εξασφαλίζονται στον κατηγορούμενο κατά τη διεξαγωγή της δίκης και όχι τον αποκλεισμό ή διαγραφή της ποινικής ευθύνης του κατηγορουμένου.

10

15

20

Ούτε ο λόγος της **Ηρακλέους** αποτυπώνεται σωστά στην απόφαση του Κακουργιοδικείου. Το ερώτημα το οποίο τέθηκε και το οποίο απαντήθηκε σ' εκείνη την υπόθεση προσδιορίζεται με ακρίβεια στην απόφαση του Δικαστηρίου ως εξής:-

25

"Το ερώτημα, επαναλαμβάνουμε, που πρέπει ν' απαντήσουμε αφορά αποκλειστικά το Άρθρο 113.2 και αν οι πρόνοιές του περιορίζουν τις εξουσίες του ποινικού δικαστηρίου ως προς το στάδιο της δίκης κατά το οποίο ισχυρισμοί για παραβιάσεις των δικαιωμάτων του κατηγορουμένου, βάσει του Άρθρου 30.2, μπορεί να εξεταστούν."

30

Στο ερώτημα αυτό δόθηκε αρνητική απάντηση από το Ανώτατο Δικαστήριο.

Στην ίδια απόφαση επεξηγείται ότι "Οι αρμοδιότητές τους (των δικαστικών αρχών) εκτείνονται, όπως είναι αυτονόητο, στη διεξαγωγή της δίκης, περιλαμβανομένης της διαδικασίας που ακολουθείται για την αποτελεσματική διασφάλιση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων".

35

Σε άλλο σημείο της απόφασης διευκρινίζεται:-

5 “Δεν καλούμεθα να εξετάσουμε τις επιπτώσεις που συνεπάγεται παρέκκλιση από τις διατάξεις του Άρθρου 30.2 του Συντάγματος ούτε τις εξουσίες του δικαστηρίου, γενικά, να επιλαμβάνεται θεμάτων που άπτονται των συνταγματικών δικαιωμάτων του κατηγορουμένου και το στάδιο στο οποίο μπορεί να εξεταστούν ...”

2. Τα δικαιώματα τα οποία κατοχυρώνονται από το Άρθρο 30.3 αποτελούν εχέγγυα για τη διεξαγωγή δίκαιης δίκης προς διαπίστωση της ενοχής του κατηγορουμένου. Η άσκησή τους εντάσσεται μέσα στη διαδικασία για τη διακρίβωση της ευθύνης του κατηγορουμένου στην κατηγορία και όχι έξω από αυτή.

10

Όπως επισημαίνεται στην *Paporis v. National Bank* (1986) 1 C.L.R. 578, το αντικείμενο του Άρθρου 30.2 δεν είναι η παραγραφή των αστικών δικαιωμάτων των διαδίκων στην πολιτική δίκη ή της ποινικής ευθύνης του κατηγορουμένου, αλλά ο καθορισμός του πλαισίου για την έγκυρη διαπίστωσή τους.

15

Στη *Fourri & Others v. Republic* (1980) 2 C.L.R. 152, διευκρινίζεται ότι η άσκηση του δικαιώματος διορισμού δικηγόρου της εκλογής του κατηγορουμένου δεν μπορεί να απομονωθεί ή να διαχωριστεί από τη δίκη, ή να αφηθεί να οδηγήσει τη δίκη σε αποτελμάτωση. Η παράλειψη των κατηγορουμένων να κάμουν λογική χρήση του δικαιώματος για το διορισμό δικηγόρου, κρίθηκε ότι δικαιολογούσε τη συνέχιση της δίκης χωρίς την εκπροσώπηση των κατηγορουμένων από δικηγόρο. Διαφορετικά, η διεξαγωγή της δίκης θα εξαρτάτο από την κατά βούληση άσκηση των δικαιωμάτων που εξασφαλίζει στον κατηγορούμενο το Άρθρο 30 του Συντάγματος. Η άσκηση του δικαιώματος θα μετατρεπόταν, ουσιαστικά, σε προϋπόθεση για τη διεξαγωγή της δίκης. Τα δικαιώματα κατοχυρώνονται για την εξασφάλιση δίκαιης δίκης και όχι για την παρεμπόδισή της.

20

25

30

Στην *In re Efthymiou* (1987) 1 C.L.R. 329, διακηρύσσεται ότι οι συνταγματικές εξασφαλίσεις του διαδίκου δεν μπορεί να απομονωθούν από το σκοπό για τον οποίο παρέχονται, που συνίσταται στη διακρίβωση των δικαιωμάτων των διαδίκων, ή της ποινικής ευθύνης του κατηγορουμένου στο πλαίσιο δίκαιης δίκης. Τα δικαιώματα των διαδίκων βάσει του Άρθρου 30.3, τονίζεται, πρέπει να ερμηνεύονται και εφαρμόζονται με τρόπο ο οποίος να εναρμονίζει την άσκησή τους με την αποτε-

35

λεσματικότητα της δικαστικής λειτουργίας - (βλ., επίσης, *Μαγκάκης*, (1990) 1 Α.Α.Δ. 1068, *Βιομηχανία Χαρίλαος Αλωνεύτης Αίμιτεδ v. Nyk Line Nippon Yusen Kaisha και Άλλων*, (1991) 1 Α.Α.Δ. 470, και *Αεροπόρου*, (1992) 1 Α.Α.Δ. 861.

- 5
3. Η νομολογία των Οργάνων της Ευρωπαϊκής Σύμβασης Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων - της Επιτροπής και του Δικαστηρίου Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων - υποστηρίζει ότι εξασφαλίσεις που παρέχονται από το Άρθρο 6.3 της Σύμβασης, που αποτέλεσαν το πρότυπο για τη στοιχειοθέτηση των δικαιωμάτων που εγγυάται το Άρθρο 30.3 του Συντάγματος, δεν αποτελούν αυτοσκοπό, αλλά εχέγγυο για τη διεξαγωγή δίκαιης δίκης. Η τήρηση των δικαιωμάτων που κατοχυρώνονται αποτιμάται στο πλαίσιο του συνόλου της δίκης, γιατί μόνο σ' εκείνο το πλαίσιο μπορεί να διαπιστωθεί αν η δίκη υπήρξε δίκαιη - (βλ. *Can Case* (Series A, Vol. 96) και *Case of Barbera* (Series A, Vol. 146)).
- 10
- 15
4. Όμοια υπήρξε και η προσέγγιση των Αμερικανικών και Καναδικών Δικαστηρίων στον προσδιορισμό του σκοπού ο οποίος προάγεται με την κατοχύρωση των δικαιωμάτων του κατηγορουμένου (διαδίκου) για τη διεξαγωγή δίκαιης δίκης, στον καθορισμό του πλαισίου μέσα στο οποίο ασκούνται, καθώς και στις επιπτώσεις που επάγονται παραβιάσεις τους.
- 20

Η VI τροποποίηση του Αμερικανικού Συντάγματος κατοχυρώνει εγγυήσεις όμοιες σε ουσιαστικό περιεχόμενο με εκείνες που εξασφαλίζονται από το Άρθρο 30.3 του Κυπριακού Συντάγματος και το Άρθρο 6.3 της Ευρωπαϊκής Συνθήκης Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων.

25

Κατά τη συζήτηση της υπόθεσης, έγινε αναφορά σε σειρά αποφάσεων, οι οποίες πραγματεύονται παραβιάσεις του απόρρητου της επικοινωνίας μεταξύ δικηγόρου και πελάτη. Επέμβαση στην εμπιστευτικότητα της επικοινωνίας πελάτη δικηγόρου, εφόσο διαπιστώνεται ότι παραβιάζει το δικαίωμα του διαδίκου για την εκπροσώπησή του από δικηγόρο της εκλογής του, επιβάλλει τον αποκλεισμό, κατά τη δίκη, κάθε στοιχείου που προκύπτει από την παραβίαση και την απομάκρυνση κάθε εμποδίου που παρεμβάλλεται στην αποτελεσματική άσκηση του δικαιώματος. Πρέπει να υπογραμμιστεί ότι και στην Κύπρο μαρτυρία η οποία προκύπτει από την παραβίαση θεμελιώδους δικαιώματος είναι απαράδεκτη (βλ. *Police v. Georghiadis* (1983) 2 C.L.R. 33· *Merthodja v. Police* (1987) 2 C.L.R. 227· *Αστυνομία v. Γιάλλουρου* (1992) 2 Α.Α.Δ. 147).

30

35

40

Εκτροπή από τα θέσμα της δίκαιης δίκης επάγεται τον παραμερισμό της απόφασης η οποία προκύπτει και την έκδοση διαταγής για την επανεκδίκαση της υπόθεσης, ώστε η δίκη να διεξαχθεί μέσα στα συνταγματικά πλαίσια, τηρουμένων των εγγυήσεων που διασφαλίζει το Σύνταγμα στον κατηγορούμενο - (βλ. *United States v. Zarzour*, 432 F.R., 2nd, Series 1: *Coplon v. United States*, 191 F.R., 2nd Series, 749: *Black v. United States*, 385 U.S. 26).

- 5
10
15
5. Και στον Καναδά η εμπιστευτικότητα της επικοινωνίας πελάτη - δικηγόρου ανάγεται, όπως αποκαλύπτει η νομολογία, σε θεμελιώδες δικαίωμα του διαδίκου, η τήρηση του οποίου συναρτάται με τα εχέγγυα της δίκαιης δίκης. Δεν εξυψούται, όμως, το δικαίωμα αυτό σε περιουσιακό δικαίωμα, όπως αποφασίστηκε στη *Solosky v. The Queen*, 105 D.L.R. (3d) 745. Όπως προκύπτει από την απόφαση στην υπόθεση αυτή, το απόρρητο της επικοινωνίας δικηγόρου πελάτη δε διαχωρίζεται από το σκοπό για τον οποίο παρέχεται ή το πλαίσιο της διαδικασίας στο οποίο προβάλλεται.

20
25

Η απόφαση στην *Descoteaux et al v. Mierzwinski & Att. General of Quebec et al.* 70 D.L.R. (2d) 385, στην οποία, επίσης, έγινε αναφορά κατά την ακρόαση, υποστηρίζει ότι ενστάσεις στην προσαγωγή μαρτυρίας που προκύπτει από την παραβίαση του απόρρητου μπορεί να εγερθούν οποτεδήποτε γίνει προσπάθεια για την προσαγωγή τους ως αποδεικτικού υλικού. Η θέση αυτή μας βρίσκει σύμφωνους. Ο χώρος για την προσαγωγή μαρτυρίας και ενστάσεις στην αποδοχή της είναι η δίκη για τη διαπίστωση της ποινικής ευθύνης του κατηγορουμένου.

- 30
6. Σε όλες τις περιπτώσεις που αναφέρθηκαν, τόσο στις Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής, όσο και στον Καναδά, το επακόλουθο διαπίστωσης παραβίασης του δικαιώματος για την εμπιστευτικότητα της επικοινωνίας δικηγόρου πελάτη ήταν ο παραμερισμός, αφενός, της ετυμηγορίας του δικαστηρίου και η έκδοση, αφετέρου, διαταγής για την επανεκδίκαση της υπόθεσης.

35

Καμιά από τις αποφάσεις που επικαλέστηκαν οι δικηγόροι των κατηγορουμένων δεν υποστηρίζει τη θέση τους ότι η παραβίαση του δικαιώματος εκθεμελιώνει την κατηγορία και προσιωνίζει τον τερματισμό κάθε διαδικασίας εναντίον του κατηγορούμενου για τη διαπίστωση της ευθύνης του στην κατηγορία.

7. Ανάλογη υπήρξε και η προσέγγιση των Κυπριακών Δικαστη-

ρίων ως προς τις επιπτώσεις παρέκκλισης από τα θέσμιμα της δίκαιης δίκης, κατά την εκδίκαση δικαστικής υπόθεσης.

Στη *Γρηγορίου v. Τραπεζίης Κύπρου Ατδ* (1992) 1 Α.Α.Δ. 1222, διατάχθηκε επανεκδίκαση της αγωγής, μετά τη διαπίστωση ότι παραβιάστηκε το δικαίωμα ενός των διαδίκων (του ενάγοντα) που του εξασφαλίζει το Άρθρο 30.3(β) του Συντάγματος. Η απόφαση του Δικαστηρίου παραμερίστηκε και διατάχθηκε η επανεκδίκαση της υπόθεσης, ώστε να διαπιστωθούν τα αστικά δικαιώματα των διαδίκων, τηρουμένων των εγγυήσεων που κατοχυρώνει το Σύνταγμα. 5
10

Στην *Ευσταθίου v. Αστυνομίας* (1990) 2 Α.Α.Δ. 294, γίνεται εκτεταμένη αναφορά στις επιπτώσεις που ενέχει παραβίαση των συνταγματικών κατοχυρώσεων για τη διεξαγωγή δίκαιης δίκης. Επισημαίνεται ότι παραβίαση των δικαιωμάτων που κατοχυρώνονται στο Άρθρο 30.2 καθιστά τη διαδικασία άκυρη στην ολότητά της. Η ακυρότητα αποτελεί το επακόλουθο της διαπίστωσης της ποινικής ευθύνης του κατηγορουμένου έξω από το πλαίσιο που προβλέπει το Άρθρο 30.2. 15

Η καταδίκη ακυρώθηκε στην *Ευσταθίου* και για δεύτερο λόγο, διότι η εκδοχή του εφεσείοντα δεν μπορούσε να αποκλειστεί και εσφαλμένα αποκλείστηκε, υπό το φως της μαρτυρίας που είχε προσαχθεί. 20

Η ίδια προσέγγιση ως προς τις επιπτώσεις παρέκκλισης από το πλαίσιο της δίκαιης δίκης υιοθετείται και στη *Βίκτωρος v. Χριστοδούλου*, (1992) 1 Α.Α.Δ. 512. Στη *Μακρή v. Χ' Έναγγέλου*, (Πολ. Ε. 8334, 8336, εκδόθηκε 14 Απριλίου, 1993), τονίζεται ότι η παραβίαση δικαιώματος πρέπει να προκύπτει ως ουσιαστικό γεγονός μετά από το συσχετισμό του συνόλου των γεγονότων της υπόθεσης. 25
30

8. Οι ισχυρισμοί οι οποίοι προβλήθηκαν για επέμβαση στην εμπιστευτικότητα της επικοινωνίας μεταξύ του κατηγορουμένου και του δικηγόρου του δεν τεκμηριώνουν, αφ' εαυτών, παραβίαση του δικαιώματος το οποίο κατοχυρώνεται από το Άρθρο 30.3(δ). 35

Στη *United States of America v. Manuel Antonio Noriega* 764 F. Supp. 1480 (S.D. Fla. 1991) May 3, 1991, αναγνωρίζεται ότι επέμβαση στο απόρρητο της επικοινωνίας δικαίου με το δικηγόρο του δεν τεκμηριώνει, αφ' εαυτής, παρα-

βίαση του δικαιώματος εκπροσώπησης. Για τη θεμελίωση της παραβίασης πρέπει να καταδειχθεί δυσμενής επηρεασμός του δικαιώματος για την ελεύθερη εκπροσώπηση του διαδίκου από το δικηγόρο του.

5

Είναι αυτονόητο ότι η επέμβαση ενέχει συνέπειες, εφόσον παραβιάζει το δικαίωμα εκπροσώπησης του διαδίκου κατά τη δίκη. Στην προκειμένη περίπτωση δεν προβλήθηκε οποιοσδήποτε ισχυρισμός ότι η επέμβαση των δεσμοφυλάκων είχε οποιοσδήποτε δυσμενείς επιπτώσεις στην άσκηση του δικαιώματος των κατηγορουμένων βάσει του Άρθρου 30.3(δ) του Συντάγματος. Οι ισχυρισμοί οι οποίοι προβλήθηκαν είχαν ως λόγο τις επιπτώσεις που είναι θεωρητικά ενδεχόμενο να έχουν στην άσκηση του δικαιώματος που εξασφαλίζει το επίμαχο Άρθρο του Συντάγματος. Δεν αποκαλύπτουν, αφ' εαυτών, δυσμενή επηρεασμό του δικαιώματος ή παραβίασή του.

10

15

Ενόψει της κατάληξης στην οποία αγόμεθα, δεν παρίσταται ανάγκη ν' απαντήσουμε τα ερωτήματα 1, 5, 6 και 7.

Υπό το φως των ανωτέρω, το Ανώτατο Δικαστήριο, γνωματεύει ότι:-

20

1. Τα δικαιώματα του κατηγορουμένου για δίκαιη δίκη συναρτώνται με τη διεξαγωγή της δίκης. Παραβίασή τους δε συνεπάγεται, είτε τη διαγραφή της ποινικής ευθύνης του κατηγορουμένου, ή την κατάργηση της δίκης. Η άσκηση του δικαιώματος που κατοχυρώνει το Άρθρο 30.3(δ) συναρτάται με τη διεξαγωγή δίκαιης δίκης και όχι τον αποκλεισμό της δίκης ως του μέσου για τη διαπίστωση της ποινικής ευθύνης του κατηγορουμένου για το έγκλημα για το οποίο κατηγορείται.

25

30

2. Οι ισχυρισμοί των κατηγορουμένων για επέμβαση στο απόρρητο της επικοινωνίας με τους δικηγόρους τους δεν αποκαλύπτουν, αφ' εαυτών, παραβίαση του δικαιώματος το οποίο κατοχυρώνεται από το Άρθρο 30.3(δ).

35

ΑΡΤΕΜΙΔΗΣ, Δ.: Συμφωνώ με την ομόφωνη γνωμάτευση του Ανωτάτου Δικαστηρίου επί των ερωτημάτων που μας έχουν τεθεί, όπως έχει εκδοθεί από τον Πρόεδρο. Ακολουθούν μερικές γραμμές με την ευκαρία αυτής της υπόθεσης, στις οποίες εκφράζω την ανησυχία που με διακατέχει εδώ και λίγο καιρό και που είναι αποτέλεσμα, σε πολλές περιπτώσεις, της αβασάνιστης επίκλησης παραβίασης των δικαιωμάτων διαδίκου ή κατηγορουμέ-

νου, που διασφαλίζονται στο Σύνταγμά μας, ειδικότερα στο άρθρο 30.2, με τελική εισήγηση την κατάργηση της δίκης.

- A. Πρωτογενής σκοπός της δίκης ήταν πάντοτε η διάγνωση των δικαιωμάτων των πολιτών από τον ανεξάρτητο, αμερόληπτο και αδέκαστο Δικαστή. Στη διάγνωση τούτη ακολουθούνται οι κανόνες που θεσπίζει ο γραπτός νόμος και οι άγραφες αρχές της ευρύτερης έννοιας της δικαιοσύνης. 5
- B. Ο γραπτός νόμος, με υπέρτατο χάρτη το Σύνταγμα, ορίζει τα εχέγγυα της δίκης. Στην μεν πολιτική δίκη τη βάση του δικαίου διάγνωση των δικαιωμάτων των διαδίκων, και στην ποινική κατά πόσον τα προσκομισθέντα αποδεικτικά στοιχεία αποδεικνύουν πέραν πάσης λογικής αμφιβολίας την ενοχή του κατηγορουμένου. 10
- Γ. Παραβίαση του οποιουδήποτε κανόνα, που εγγυάται τη δίκαιη δίκη, προκαλεί την επέμβαση του Δικαστηρίου, με σκοπό την επάνοδο στα νόμιμα πλαίσια. Η παραβίαση, και αυτό είναι σημαντικό, δεν καταργεί τη δίκη. Η επίκληση παραβίασης οποιουδήποτε δικαιώματος γίνεται ενώπιον του δικάζοντος Δικαστηρίου στη διαδικασία της δίκης. Το Δικαστήριο παρέχει την πρέπουσα θεραπεία ανάλογα με την εκτροπή που παρατηρείται. 15
- Δ. Είναι ανεπιθύμητος ο κατακερματισμός της δίκης σοβαρών ποινικών υποθέσεων με την παραπομπή στο Ανώτατο Δικαστήριο νομικών ερωτημάτων για γνωμάτευση. Η διαδικασία αυτή έχει καταλήξει ώστε το Ανώτατο Δικαστήριο να παρεμβαίνει συχνά στην πορεία της δίκης ενώπιον του αρμόδιου Επαρχιακού Δικαστηρίου ή Κακουργιοδικείου με αποτέλεσμα, λόγω της καθυστέρησης, να προκαλείται πόνος και ταλαιπωρία στους παράγοντες της δίκης, ενώ ταυτόχρονα μειώνεται η σοβαρότητα του αντικειμένου της. Γι' αυτό και επέστη νομίζω ο χρόνος να δοθεί το δικαίωμα έφεσης στο Γενικό Εισαγγελέα από αθωωτική απόφαση Κακουργιοδικείου, όπως ήθελε ορίσει η Νομοθετική Εξουσία. Έτσι όλα τα νομικά ζητήματα που εγείρονται στη δίκη θα είναι και υπό εξέταση σε πιθανή έφεση. 25
- E. Με βάση τα γεγονότα, όπως τα έχουν επικαλεστεί οι κατηγορούμενοι, δεν υπήρξε παραβίαση του άρθρου 30.3(δ) του Συντάγματος, που κατοχυρώνει το δικαίωμα επιλογής συνηγόρου. Μήτε και έγινε οποιαδήποτε επέμβαση στην εμπι- 30
- 35

5 στυτικότητα δικηγόρου-κατηγορουμένου. Επί του προκειμένου, και χωρίς να εκφέρω τελική άποψη, δεν νομίζω η οποιαδήποτε παρέμβαση σ' αυτή την εμπιστευτικότητα να πλήττει ευθέως το δικαίωμα επιλογής δικηγόρου. Αφήνω όμως το ζήτημα ως εδώ.

10 Γι' αυτό και η διαδικασία ενώπιον του Κακουργιοδικείου, που οδήγησε στην παραπομπή των υπό συζήτηση νομικών ερωτημάτων ενώπιόν μας, με υπόβαθρο τα γεγονότα που επικαλούνται οι κατηγορούμενοι 1 & 3, ήταν αχρείαστη.

Γνωμάτευση ως ανωτέρω.